

Nihad Odošić*

Pravosudni ispit u BiH: Analiza stanja i iskustva

Sadržaj

1. Uvod
2. Uslovi i način polaganja ispita
3. Uspješnost polaganja pravosudnog ispita
4. Komisija za polaganje pravosudnog ispita
5. Pripremni seminari za polaganje ispita
6. Zaključak

1. Uvod

Pravosudni ispit predstavlja jedan od najvažnijih stručnih ispita u pravničkoj karijeri, a na osnovu kojeg se pravnici osposobljavaju za obavljanje poslova i zadataka čije je vršenje uvjetovano pravosudnim ispitom. Polaganje pravosudnog ispita u Bosni i Hercegovini regulirano je državnim¹ i entitetskim zakonima,² te se može polagati u okviru Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Federalnog ministarstva pravde i Ministarstva pravde Republike Srpske.

Odredbama Zakona o pravosudnom ispitu (Zakon) predviđena su osnovna pravila i procedure relevantne za polaganje pravosudnog ispita u Federaciji Bosne i Hercegovine. U nastavku će biti analizirani najvažniji segmenti pravosudnog ispita, uz problematiziranje određenih rješenja za koja smatram da onemogućuju puno ostvarivanje cilja pravosudnog ispita. S obzirom na iskustvo autora ovih redova prilikom polaganja pravosudnog ispita pri Federalnom ministarstvu pravde, ova analiza će težištem biti posvećena pravosudnom ispitu na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Uz to će se iznijeti kratki osvrti na prednosti i nedostatke drugačijih rješenja koja se primjenjuju na drugim nivoima u Bosni i Hercegovini.

* Autor je doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i saradnik CJP-a.

¹ Zakon o polaganju pravosudnog ispita u Bosni i Hercegovini, *Sl. gl. BiH* 33/2004, 56/2008 i 62/2011.

² Zakon o pravosudnom ispitu, *Sl. nov. FBiH* 2/95, 35/98 i 29/03 i Zakon o pravosudnom ispitu u Republici Srpskoj, *Sl. gl. RS* 58/2016 i 82/201.

2. Uslovi i način polaganja ispita

Osnovni uslov propisan Zakonom u vezi sa polaganjem pravosudnog ispita jeste da se radi o licima „koja su kao diplomirani pravnici radila najmanje dvije godine na pravnim poslovima“.³ Ovakvo rješenje propisano je posljednjim izmjenama Zakona, a njime je izjednačen uslov koji se tiče roka za sva lica koja su “radila na pravnim poslovima”, bez obzira na prirodu pravnih poslova ili vrstu institucije u kojoj su obavljali taj rad (sudovi, tužilaštva, advokatske kancelarije, upravne i javne službe, privredna društva i sl).

Zakon predviđa polaganje pravosudnog ispita u dva dijela: pismeno i usmeno. *Prvi dio ispita* odvija se pismenim putem i to iz oblasti krivičnog prava i iz oblasti građanskog prava (ili porodičnog ili radnog prava). Pravilnikom o polaganju pravosudnog ispita⁴ (Pravilnik), a kojeg donosi federalni ministar, detaljnije je uređen postupak polaganja pravosudnog ispita. Tako je predviđeno da se pismeni dio ispita u pravilu sastoji od izrade prvostepene presude iz prethodno spomenute dvije oblasti, a na osnovu sudske spisa koji se stavlja na raspolaganje kandidatu. Smatram da organiziranje ispita u dva dijela ima pozitivan učinak na kandidate, kako u smislu bolje organizacije vremena, tako i u smislu sveobuhvatnije provjere znanja koje se mora prezentirati u postupku samog ispita. Znanje potrebno za uspješno savladavanje pismenog dijela ispita posebno je važno onim kandidatima koji se u svom dotadašnjem radu „na pravnim poslovima“ nisu često susretali sa sudske spisima i odlukama. U ovom dijelu ispita kandidat demonstrira znanja u vezi sa izradom sudske odluke. Ona podrazumijevaju upotrebu važećih zakonskih propisa, ispravno strukturiranje sudske odluke, ocjenu dokaza iz predstavljenog spisa kao i ispravnog rezonovanja u cilju donošenja valjano obrazložene odluke.

Drugi dio ispita odvija se usmenim putem i obuhvata veći broj pravnih oblasti⁵ koje kandidat odgovara neposredno i javno pred petočlanom ispitnom komisijom, o kojoj će kasnije biti više riječi. Prije stupanja na snagu Pravilnika postupak usmenog dijela ispita odvijao se tako što kandidat direktno odgovara na neposredno postavljena pitanja ispitivača. Novi način odvijanja usmenog dijela ispita podrazumijeva pasivniju ulogu ispitivača jer sada kandidat odabira jednu od više ponuđenih koverata sa pitanjima za svaku od prethodno navedenih oblasti.⁶ Ispitivači prethodno pripremaju pitanja zajednički za svaku oblast i razvrstavaju u veći broj koverata, koje se potom čuvaju u kasi u kabinetu ministra. Najranije sat vremena prije početka usmenog dijela ispita sekretar komisije ili ovlaštenu zapisničar uzima koverte s pitanjima za svaku od oblasti i predaje ih predsjedniku ispitne komisije. Novelirani način polaganja usmenog dijela ispita moguće je problematizirati sa nekoliko aspekata.

Najprije bih istakao da se radi o svojevrsnom simplificiranju usmenog dijela ispita. To može usmeni dio ispita učiniti beznačajnijim u pogledu ostvarivanja osnovne svrhe – pravilne ocjene znanja kandidata. Naime, novim načinom ispitivanja se ograničava obim ispitnog gradiva za svaku od oblasti, jer listu pitanja zajednički sačinjavaju ispitivači. Nakon toga se ta pitanja distribuiraju u veći broj koverti. S obzirom da je usmeni dio ispita javan, zainteresirani kandidati

³ Čl. 2 st. 1 Zakona o pravosudnom ispitu (bilj. 2).

⁴ Pravilnik o polaganju pravosudnog ispita, *Sl. nov. FBiH* 94/19, <https://www.fmp.gov.ba/bs/pravosudni-ispit.html?file=files/PDF/Ispiti/Pravosudni/Pravilnik%20pravosudni%20BOS.pdf>, očitavanje: 07. 03. 2020.

⁵ Čl. 4 Zakona (bilj. 2) predviđa da se usmeni dio ispita polaže iz: krivičnog prava (materijalno i procesno), građanskog prava (materijalno i procesno), porodičnog prava, privrednog prava, upravnog prava, radnog prava, ustavnog sistema i organizacije pravosuđa.

⁶ Čl. 15 Pravilnika (bilj. 4).

za polaganje pravosudnog ispita bi mogli, prateći veći broj usmenih ispita, sačiniti vlastitu listu pitanja za svaku od oblasti koja bi u značajnom dijelu obuhvatala sva pitanja koja cirkuliraju u okviru ovog ispitnog modela. Na ovaj način potencijalni kandidati bi mogli pripremu pravosudnog ispita ograničiti isključivo na takvu listu pitanja, a imajući u vidu da je 70% zadovoljavajućih odgovora iz svake oblasti dovoljno za polaganje usmenog dijela ispita,⁷ strategija bi se mogla pokazati kao uspješna za puko ostvarenje cilja: polaganja usmenog dijela pravosudnog ispita.

U prilog nedostacima noveliranog usmenog dijela ispita govori i nepostojanje odredbe o frekventnosti izmjene pitanja koja su pohranjena u kovertama. To je pravilnikom propisano za pismeni dio ispita i predviđeno je da se sudski predmeti u pravilu mijenjaju svaka tri mjeseca.⁸ Prema trenutnom rješenju, Pravilnik uopće ne predviđa mogućnost izmjena i dopuna pitanja za usmeni dio ispita, pa ostaje nejasno da li i uopšte i na koji način dolazi do izmjena. Međutim, trenutno nije moguće ocjenjivati posljedice ovakvog modela usmenog ispitivanja, s obzirom da se odredbe kojima je proces reguliran primjenjuju tek od 01. marta 2020. godine.⁹ U vezi sa ovim potrebno je još dodati da Ministarstvo pravde BiH i Ministarstvo pravde RS primjenjuju koncept neposrednog usmenog ispitivanja bez korištenja koverti ili kartica.

Moguće je tek pretpostaviti da su izmjene u pogledu načina odvijanja usmenog dijela ispita pri Federalnom ministarstvu pravde sačinjene kako bi se potpuno ili djelimično eliminirala arbitrarnost ispitivača u odabiru ispitnih pitanja. Sadržajni obim za svaku od oblasti propisan je Programom pravosudnog ispita (Program).¹⁰ Tako, primjerice, oblast krivičnog prava uključuje ukupno jedanaest zakona i šest „prijedloga literature“. S obzirom na vremensko ograničenje trajanja pravosudnog ispita, ali i obim ispitne materije, nije, međutim, moguće u potpunosti provjeriti znanje iz cjelokupne ispitne materije.

U ovakvim okolnostima smatram da novelirani način na koji se obavlja usmeno ispitivanje ne doprinosi kvalitetnijoj provjeri znanja kandidata, već podržava simplificirani i automatizirani sistem ispitivanja, na koji će i kandidati u fazi pripreme za pravosudni ispit reagirati na isti način: pojednostavljenim učenjem i redukcijom izabranih problema. Drugim riječima, u dosadašnjoj praksi usmenog ispitivanja nije postojalo drugo ograničenje po ispitivače do ono u dijelu ispitne materije propisane Programom pravosudnog ispita. Sada su ta ograničenja definirana sadržajem prethodno sačinjenih pitanja koja kandidat ima ispred sebe. Ovakvim rješenjem praktično se onemogućuje kontekstualizacija ispitnih pitanja, odnosno razgovor između ispitivača i kandidata, što će rezultirati težim uvidom u stvarno znanje kandidata.

Kada je riječ o prethodno spomenutom Programu pravosudnog ispita njega je odlukom definirao ministar pravde, a na prijedlog komisije za polaganje pravosudnog ispita. On uključuje osnovne zakonske propise iz relevantnih oblasti. Uz ove pravne izvore, Program sadrži i prijedloge literature koji su najčešće nastavni udžbenici, komentari zakona ili specijalne publikacije/priručnici za pojedine oblasti. Ovakve publikacije sadržajno objedinjavaju odredbe zakonskih propisa koji su definirani Programom i na taj način kandidatima olakšavaju pripremu za polaganje pravosudnog ispita.

⁷ Čl. 20 st. 3 Pravilnika (bilj. 4).

⁸ Čl. 12 st. 1 Pravilnika (bilj. 4).

⁹ Čl. 28 st. 2 Pravilnika (bilj. 4).

¹⁰ Program pravosudnog ispita, *Sl. nov. FBiH* 84/18, <https://www.fmp.gov.ba/bs/pravosudni-ispit.html?file=files/PDF/Ispiti/Pravosudni/Program%20pravosudnog%20ispita.pdf>, očitavanje: 15. 03. 2020.

Uz navedene izvore najčešći oblik građe koju kandidati koriste u pripremi, govorim iz vlastitog iskustva, jesu pojednostavljeni materijali u obliku skripti, od kojih su dijelovi sadržajno ograničeni na odabrane oblasti koje su frekventno ispitivane pred komisijom. Nedostatak ovakvog načina pripreme jeste činjenica da takve skripte ne predstavljaju službeni izvor na osnovu kojeg je moguće izvršiti adekvatnu pripremu. Pored toga, ovakve materijale kreiraju jedan ili više kandidata, pa sadržajno nužno ne uključuju sve relevantne oblasti propisane Programom, a često sadrže i djelimično ili u potpunosti netačne informacije. Najčešći primjer pogrešnih informacija u ovakvim materijalima se odnosi na zakonske propise koji su izmijenjeni nakon sačinjavanja skripti, a takve izmjene nisu naknadno unesene u materijale.

Kombinacija upotrebe skripti, usmenog ispitivanja putem kovertiranih pitanja i njihovih prikupljanja od strane zainteresiranih kandidata koji prisustvuju usmenom dijelu ispita, mogla bi se opisati kao promašaj u stručnom osposobljavanju pravnika za obavljanje različitih pravnih poslova u pravosudnim, ali i u drugim organima. S tim u vezi bi obaveza nadležnih ministarstava trebala biti sprečavanje pozitivnih rezultata u slučajevima odsustva pripreme propisane Programom, a ne podrška i omogućavanje takve vrste pripreme i pristupa pravosudnom ispitu.

3. Uspješnost polaganja pravosudnog ispita

U nastavku ću u osnovnim crtama predstaviti aktuelne podatke o uspješnosti kandidata prilikom polaganja pravosudnog ispita pri Federalnom ministarstvu pravde.¹¹ Naime, u 2019. godini ukupno je 126 kandidata pristupilo polaganju pravosudnog ispita, od čega je 72 uspješno položilo i usmeni i pismeni dio ispita, 34 kandidata su upućena na popravni ispit,¹² a njih 20 nisu položili ispit.¹³ Dakle, prolaznost na pravosudnom ispitu u 2019. godini iznosi 57,14%. To ukazuje na trend rasta prolaznosti u odnosu na rezultate iz 2018. godine kada je stopa prolaznosti iznosila 48,48%. Zanimljivi su pokazatelji uspješnosti kandidata prilikom polaganja popravnih ispita u 2019. godini u kojoj je stopa uspješnosti bila 97,72%, odnosno, od ukupno 44 kandidata samo jedan kandidat nije zadovoljio potrebne kriterije.

Ukoliko bi ocjenjivali složenost pravosudnog ispita brojem uspješno položenih ispita u jednoj godini, zaključak bi bio da pravosudni ispit u konačnici (nakon popravnog ispita), uspješno savlada 70-80% kandidata.¹⁴ Ima li se u vidu da su prepreke izlasku na pravosudni ispit diploma pravnog fakulteta i dvogodišnje iskustvo na pravnim poslovima,¹⁵ jasno je da u društvu hiperprodukcije pravnika i pravnih fakulteta polaganje pravosudnog ispita nikad nije bilo lakše ostvarivo.

4. Komisija za polaganje pravosudnog ispita

Polaganje pravosudnog ispita odvija se pred komisijom za polaganje pravosudnog ispita, a nju u sastavu predsjednika, njegovog ili njenog zamjenika i trinaest ispitivača imenuje ministar pravde.

¹¹ Podaci dostavljeni od strane Federalnog ministarstva pravde aktom br. 03-06-1-8/20 od 17. 03. 2020.

¹² U skladu sa članom 20 stav 5 Pravilnika (bilj. 4) kandidat se upućuje na popravni ispit ukoliko nije zadovoljio odgovorima iz dvije oblasti (od ukupno pet).

¹³ U skladu sa članom 20 stav 4 Pravilnika (bilj. 4) odgovorima nisu zadovoljili iz tri oblasti.

¹⁴ Zaključak ograničen na rezultate iz 2019. godine.

¹⁵ Uz ekonomski kriterij troška polaganja pravosudnog ispita u iznosu od 880,00 KM.

Mandat ispitivača ograničen je na period od dvije godine, a potrebna kvalifikacija zahtjeva tek da se radi o diplomiranim pravnicima sa položenim pravosudnim ispitom koji su svojim radom stekli „visok ugled pravnog stručnjaka“. Za svaku od ukupno pet oblasti određuju se po tri ispitivača, tako da prilikom usmenog polaganja ispita kandidat odgovara pred petočlanom komisijom.

U odnosu na propisanu kvalifikaciju „visokog ugleda pravnog stručnjaka“, vrijedi istaći da su među imenovanim članovima komisije sudije Suda Bosne i Hercegovine, Ustavnog suda BiH i FBiH, Vrhovnog suda FBiH, zatim tužitelji Tužilaštva Bosne i Hercegovine, kao i predstavnici advokatske i notarske profesije. Dakle, generalni zaključak je da imenovani članovi komisije, s obzirom na institucije iz kojih dolaze zadovoljavaju kriterij pravnih stručnjaka visokog ugleda. Međutim, postoje pojedinačni slučajevi u kojima bi se moglo diskutirati o osnovanosti postojanja kvalifikacije „visokog ugleda pravnog stručnjaka“, a s obzirom na apstraktnost i složenost samog kriterija, ovdje ću iznijeti tek jedan općenit stav.

Iako Zakon omogućava imenovanje diplomiranih pravnikâ koji su ugled ostvarili u „državnim tijelima ili drugim tijelima“¹⁶, ispitivači koji imaju ovakvo iskustvo su karijere u državnim institucijama ostvarivali kao predstavnici različitih političkih stranaka, dakle, primarno kao političari. Takav je primjer *Bariše Čolaka*, Predsjednika Komisije za polaganje pravosudnog ispita pri Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine i ujedno delegata u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, odnosno, raniji ministar Ministarstva pravde BiH. Sličan je primjer članice komisije koju je imenovalo Federalno ministarstvo pravde, zamjenice predsjedavajućeg Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, *Borjane Krišto*, koja je za razliku od Bariše Čolaka, koji ima iskustvo sudije Osnovnog suda u Širokom Brijegu, većinu svoje karijere provela u različitim državnim institucijama kao član Hrvatske demokratske zajednice u Bosni i Hercegovini. Dakle, osnovni razlog njihovog imenovanja u ispitnu komisiju i u druge državne organe nisu primarno stručni kvaliteti koje mora posjedovati ugledan pravni stručnjak, već činjenica da se radi o političkim funkcionerima sa višemandatnim iskustvom u različitim „državnim tijelima“.

Pored navedenih primjera, problematizirao bih i nepostojanje kriterija za izbor članova komisije kao ispitivača za određene predmete. Tako je moguće da članovi komisije budu ispitivači za predmet, odnosno oblast u kojoj nisu primarno (ili uopće) stekli „visok ugled pravnog stručnjaka“. Ovdje bih mogao istaći primjere *Dalide Burzić* i *Mate Tadića*. Naime, *Dalida Burzić* je članica komisije koju je imenovalo Federalno ministarstvo pravde i to za predmet ustavnog sistema i organizacije pravosuđa, iako je u svojoj pravničkoj karijeri obavljala sudske i tužilačke funkcije relevantne za krivičnu oblast. Neupitno je da trenutna sutkinja Suda Bosne i Hercegovine¹⁷ poznaje ustavni sistem, kao i organizaciju pravosuđa obzirom na značajnu sudsku karijeru, međutim, ovdje je „visok ugled pravnog stručnjaka“ nemoguće dovesti u vezu sa oblastima ustavnog sistema i organizacije pravosuđa. Drugi primjer je sudije Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, *Mate Tadića*, kojeg je za člana komisije imenovalo Federalno ministarstvo pravde, kao što ga je za člana državne komisije imenovalo Ministarstvo pravde BiH. Federalno ministarstvo pravde je sudiju *Tadić* imenovalo kao ispitivača za predmet privrednog prava, iako

¹⁶ U članu 6 Zakona o polaganju pravosudnog ispita (bilj. 1) definicija je djelimično drugačija - „u državnim organima uprave ili drugim institucijama“.

¹⁷ Preciznije: Krivično odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine.

je u svojoj karijeri dominantno obnašao funkcije relevantne za oblasti ustavnog i krivičnog prava, te uprave i lokalne samouprave.

Ipak, većina ispitivača za određene predmete su upravo i pravni stručnjaci iz tih oblasti, no prisutna je i praksa da su određeni ispitivači članovi komisija pri Ministarstvu pravde BiH i Federalnom ministarstvu pravde i to kao ispitivači za različite predmete. Navedenu praksu smatram pogrešnom i neopravdanom s obzirom na prisustvo neangažiranih pravnih stručnjaka za sve oblasti, odnosno predmete, primarno u vidu sudija i tužilaca sa potrebnim iskustvom u radu na relevantnim referatima. Uz sve navedeno u pogledu sastava komisija za polaganje pravosudnog ispita treba ukazati i na izvještaje Ureda za reviziju institucija u FBiH¹⁸ o nepostojanju transparentnog načina izbora članova komisije.

5. Pripremni seminari za polaganje ispita

Učešće članova komisije u neformalnim edukacijama za polaganje pravosudnog ispita još je jedan od elemenata koji su vezani za polaganje pravosudnog ispita koji je potrebno prokomentirati. Naime, svi zainteresirani kandidati imaju mogućnost, uz naknadu približne vrijednosti trošku polaganja pravosudnog ispita, pohađati pripremne seminare za polaganje ispita. Ovakve seminare ne organiziraju ministarstva u okviru kojih se polaže pravosudni ispit, već različiti pravni subjekti.¹⁹ Osnovni problem postojanja ovakvih seminara predstavlja angažman ispitivača komisije za polaganje ispita. Na ovaj način kandidati imaju mogućnost da upoznaju članove komisije pred kojima kasnije polažu pravosudni ispit. Državno i entitetska ministarstva su prihvatili ovakvu praksu, iako je jasno da polaznici spomenutih edukacija imaju prednost u odnosu na druge kandidate, a da ispitivače ova konstelacije u izvjesnoj mjeri korumpira. Jedna od prednosti je upoznavanje članova komisije koji kandidatima prezentiraju najvažnije oblasti ili čak pitanja na koja je potrebno obratiti pažnju prilikom pripreme ispita. Osim toga, za očekivati je da će ispitivač imati blaže kriterije prema kandidatu kojeg je prethodno obrazovao za odgovarajući honorar.

Pravilnik prepoznaje edukacije za polaganje ispita, te obavezuje članove komisije da obavijeste ministra o učestvovanju u edukaciji. Prilikom sastavljanja ispitne komisije, Pravilnik propisuje da u komisiji ne mogu biti ispitivača koji su konkretnom kandidatu bili predavači na pripremnim seminarima (ako je moguće).²⁰ Ni Zakon o polaganju pravosudnog ispita u BiH, kao ni podzakonski akti, ne reguliraju pitanje organizacije i učešća na pripremnim seminarima. Na taj način članovi komisije nemaju obaveze prema Ministarstvu pravde BiH i ne postoje nikakve prepreke za njihov angažman na seminarima i kasnije ispitivanje polaznika seminara kao kandidata za polaganje pravosudnog ispita. Ipak, imajući u vidu pritužbe kandidata, Ministar pravde BiH se pismeno obraćao članovima komisije ukazujući na „lošu sliku o sustavu“ koju

¹⁸ Izvještaj o finansijskoj reviziji Federalnog ministarstva pravde za 2017. godinu, s. 15 i 16, <http://www.vrifbih.ba/javni-izvj/Report.aspx?id=8778&langTag=bs-BA>, očitavanje: 17. 03. 2020. i Izvještaj o finansijskoj reviziji Federalnog ministarstva pravde za 2018. godinu, s. 14, <http://www.vrifbih.ba/javni-izvj/Report.aspx?id=9163&langTag=bs-BA>, očitavanje: 17. 03. 2020.

¹⁹ Primjerice radi: Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Privredna komora Kantona Sarajevo, Univerzitet "VITEZ", Agencija 2Euronet, Savjet Plus Consulting i sl.

²⁰ Čl. 25 st. 2 Pravilnika (bilj. 4).

njihov angažman može prouzrokovati, kao i „dignitet institucije“, zbog čega očekuje prestanak sudjelovanja u takvim i sličnim seminarima.²¹

Do sada nisu poznati učinci obraćanja ministra pravde BiH članovima komisije. Vjerujem da je ovakav oblik reakcije bio nužan i ranije, te da će Ministarstvo pravde BiH u slučaju nastavka prakse učešća članova komisije na pripremnim seminarima ovo pitanje regulirati podzakonskim aktom po uzoru na Federalno ministarstvo pravde. *Ratio* ovakvog razmišljanja zasnovan je na osnovnoj pretpostavci pod kojom kandidati pohađaju ovakve seminare. To nije obrazovanje u cilju kvalitetnijeg obavljanja pravnih poslova, već upoznavanje članova komisije i njihovih načina ispitivanja s prostim ciljem polaganja pravosudnog ispita uz minimalnu pripremu i intelektualne napore.

6. Zaključak

Ovdje sam ukratko predstavio osnovne karakteristike načina na koji se trenutno polaže pravosudni ispit u Bosni i Hercegovini. Bez obzira na mogućnost da se ispit polaže na različitim nivoima vlasti, razlike u načinu polaganja su neznatne, tako da se nedostaci mogu poopćiti. Ovdje bih naveo one aspekti pravosudnog ispita koje je u pogledu polaganja nužno izmijeniti kako bi pravosudni ispit ostvarivao svrhu u edukaciji pravnika.

Prvo, potrebno je omogućiti temeljitu provjeru znanja prilikom usmenog dijela ispita. Smatram pogrešnim način ispitivanja putem kovertiranih pitanja bez interakcije između ispitivača i kandidata, te da isti omogućava pogrešne zaključke o znanju kandidata. Poenta usmenog dijela ispita je šira provjera znanja u skladu sa Programom ispita, uz minimaliziranje mogućnosti pripreme ispita na osnovu postojećih pitanja ili pojednostavljenih materijala za pripremu pravosudnog ispita.

Drugo, potreban je odgovorniji i transparentniji pristup nadležnih ministarstava, odnosno, ministara pravde prilikom imenovanja komisija za polaganje pravosudnog ispita. Praksa imenovanja ispitivača za određene predmete mora biti utemeljena na njihovoj stručnosti za određenu pravnu oblast. Stručnost mora biti obrazložena. Također, potrebno je onemogućiti imenovanje za člana komisije osoba koje su već imenovane u komisije na drugim nivoima vlasti.

Treće, potrebno je na svim nivoima regulirati pitanje učešća članova komisije u neformalnim edukacijama za polaganje pravosudnog ispita. Nemoguće je zabraniti organiziranje ovakvih edukacija, međutim nadležna ministarstva imaju odgovornost u reguliranju učešća članova komisije na njima. Uređivanje ove oblasti moguće je po uzoru na rješenja Federalnog ministarstva pravde, ali svakako su moguće, pa čak i poželjne i restriktivnije mjere u cilju zaštite ministarstava, ali i samog pravosudnog ispita.

Ovakve mjere, same po sebi, ne mogu značajno doprinijeti jačanju stručnih kapaciteta učesnika u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine. Potreban je sveobuhvatan pristup rješavanju problema edukacije i obuke pravnika, a prvenstveno sudija i tužilaca. Kvalitet pravosuđa u

²¹ Ministar Grubeša spoznao: Seminari za polaganje pravosudnog ispita štete ugledu ministarstva!?, <https://zurnal.info/novost/22766/seminari-za-polaganje-pravosudnog-ispita-stete-ugledu-ministarstva>, očitavanje: 17. 03. 2020.

društvu ukazuje na nedostatke postojećih edukacija i obuka,²² a pravosudni ispit u tom pogledu predstavlja jednu od početnih tačaka zrelih za reformu i promjene.

Bar Exam in Bosnia and Herzegovina: Analysis of the situation and experiences

Summary

Bar Exam is one of the most important steps in legal education. In Bosnia and Herzegovina, passing the bar exam is possible before the entity and state levels, respectively before the Ministry of Justice of Bosnia and Herzegovina, Federal Ministry of Justice and Ministry of Justice of Republika Srpska. Based on the personal experience of the author, this paper examines the most important legal solutions regarding the procedure and content of the bar exam, discussing key segments that need to be modified in order for bar exam to fit its primary purpose: adequate examination of the jurist's knowledge.

The first part of the paper presents the conditions, as well as the two-part structure of the bar exam. The oral part of the exam, with its new design after the recent changes of the Federal Ministry of Justice is problematized since it does not enable complete insight into the candidate's knowledge. The second part of the paper is about basic statistics results on the performance and success rate of the bar exam before the Federal Ministry of Justice. Following part of the paper is devoted to the composition of the bar examination commissions and the fundamental criterion of "high reputation of legal expert" required for appointment to the Commission. There are several examples that point to a broad interpretation of the above criterion, which results in erroneous practice in the appointment of the examination commissions.

In the final part of the paper, I analyze the existence of informal preparatory seminars as well as the participation of examination commissions members in such seminars. In this segment of the pre-bar exam seminars there is a lack of regulation on the participation of commissions members as lecturers, since they later examine candidates who have previously met in such informal trainings. The concluding considerations outline the key problems in the current system of passing the bar exam in Bosnia and Herzegovina, as well as possible solutions to preserve the bar exam as the most important examination of the knowledge of every jurist's career.

²² Izvještaj stručnjaka o pitanjima vladavine prava u BiH (Priebeov izvještaj) od 5. decembra 2019. godine, ss. 18 i 19, http://fcjp.ba/analize/PRIEBE_Izvjestaj.pdf, očitavanje: 17. 03. 2020.